

A technológia-, tudástranszfer jogi eszközei

Görög Márta¹

Absztrakt: A tudástranszfer, technológia-transzfer tipikus tárgya a szabadalmazott találmány mellett, a know-how, megoldástítek. A know-how, illetve annak jogi fogalma sokszor megragadhatatlan, s ez adja többek között a know-how fogalmi jellegzetességét. Jogintézményi jellemzőit a jogalkalmazási gyakorlaton alapulva a jogalkotás is alakítja, s a kodifikáció épp a transzfer szempontok okán követeli meg a jövőben a know-how rögzítettségét. A technológia-transzfer – lényegét tekintve – alapvetően két szerződés támogatásával valósul meg: a licenciaszerződés, illetve szellemi tulajdon átruházási szerződés keretében. A tanulmány e két szerződés, illetve a licenciaszerződésen alapuló merchandising és franchise szerződés lényegi jellemzőinek bemutatására vállalkozott. A tudástranszfer szempontjából érdekes kérdéseket felvető kutatási szerződésre irányadó törvénykönyvbeli szabályozási tartalom az új Polgári Törvénykönyvben változások alanya, így a tanulmány e változásokat is megjelenítette.

Kulcsszavak: szellemi tulajdon, know-how, tudástranszfer, licenciaszerződés

1. Bevezetés

A társadalmi fejlődésnek (is) egyik elengedhetetlen feltétele az innováció, innovációs megújulás. A technológiai fejlesztések eredményeinek társadalmi hasznosítása közérdek, s e közérdek szolgálata determinálja egyes szellemi tulajdonjogi intézmények lényegi jellemzőit, így különösen az abszolút hatályú jogi oltalmat nyert találmány hasznosításának kötelezettségét. E hasznosítási kötelezettség/jogosultság, illetve annak engedélyezése a szellemi tulajdon elsődleges jogosultját illeti meg. A kizárólagos jelleg, a jogi oltalom abszolút szerkezetű jogviszonyi jellemzője. Ezen oltalom jogosultjának személyén kívül álló személyektől tartózkodási kötelezettséget követel meg, a harmadik személyek tartózkodni kötelesek az oltalom jogosultja „hatalmi helyzetének” megzavarásától. Az oltalom tárgyának harmadik személyek jogosult engedély hiányában megvalósuló hasznosítása bitorlást valósít meg.

¹ Görög Márta, PhD, egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék (Szeged).

Jelen tanulmány alapjául szolgáló kutatást a futurICT.hu nevű, TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0013 azonosítószámú projekt támogatta az Európai Unió és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása mellett.

A hasznosításhoz kapcsolódó társadalmi érdekek a szellemi tulajdon² történetiségében számos alkalommal játszottak meghatározó szerepet, s az általuk realizálható társadalmi érdek-hatás, vagyoni érdek emeli őket a válság idején az annak megszüntetésére irányuló szándékok egyik főszereplőjévé, így vált az innováció is az Európa 2020 stratégia részévé. Ennek a forгатókönyvek ugyancsak történeti előzményei között említhetjük Japán második világháborút követő innovációs stratégiáját, amikor gazdasága, ipara felvirágoztatásának egyik meghatározó eszközeként tekintett – több ezer licencszerződés megkötése által – a szellemi tulajdon transzférére. Az abszolút szerkezetű, kizárólagosságot biztosító jogviszony – jogszerűen – a jogosultja rendelkezési jogkörébe utalja az abszolút szerkezetű oltalomban részesített szellemi tulajdon feletti rendelkezés jogát. Az oltalom jogosultjának „jogi hatalma”, „hatalmi pozíciója” alakítja a hasznosítás engedélyezése, a hasznosítás jogkörének átadása körében a jogosulttá váló féllel szembeni származtatott „hatalom” tartalmát. Az abszolút szerkezetű jogviszonyi jelleg lehetővé teszi jogosultja számára, hogy maga döntsön a védelem/oltalom tárgya hasznosításának kérdéskörében. Az e körbe eső technológia-transzfer tipikus tárgya a szabadalmi oltalom alatt álló találmány. Tipikussága – a jogalkalmazási gyakorlatot tekintve – korábban a gyakorlatban való tipikus előfordulását jelentette, a szellemi tulajdon megalkotói szellemi javaik védelmét elsősorban annak szabadalmaztatásában keresték és látták, így arányuk jóval meghaladta a megoldástitok arányát. Tipikus jellemvonásának keresése körében nem ez a körülmény az elsődleges, tipikusságát jogszabályi háttere, a szabadalmi törvényi háttere adja. A találmány átruházására, hasznosításának engedélyezésére irányuló szerződésre irányadó szabályokat, felhatalmazást e törvény adja, s jelenti ezáltal a szellemi tulajdon átruházási, illetve licencszerződések tipikus, jogszabályi környezetben is megjelenő tipikus szabályozását.

2. Know-how, mint a technológia-transzfer szerződések tipikus tárgya

A műszaki territóriumon belül, illetve azon kívül vannak olyan intellektuális alkotások, eredmények is, melyek nem részesülnek oltalomban, illetve kizárólagos jellegű védelemben. E körbe tartozik a know-how is. A know-how magyar történetisége reprezentása a szellemi tulajdonjog, illetve hasznosításából (is) eredő vagyoni értékűsége előtérbe kerülésének. A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény, továbbiakban: Ptk.) megalkotásakor a jogalkotó eltekintett azon jogintézmények törvénykönyvbeli megjelenítésétől, melyeknek burzsoá tartalmat, jelleget tulajdonított. Ennek a szemléletnek esett áldozatul többek között az alapítvány, a

² Függetlenül attól, hogy a Polgári Törvénykönyv kodifikációja során a Kodifikációs Főbizottság nem kívánt állást foglalni a szellemi alkotás, szellemi tulajdon, szellemi termék terminus technikusok kapcsán, tanulmányomban – eltekintve attól, hogy megírásakor hatályban lévő Polgári Törvénykönyv e jogterületre a szellemi alkotások joga elnevezést alkalmazza – az uralkodó jogelméleti, illetve jogalkalmazási gyakorlati felfogásnak megfelelően a szellemi tulajdon terminust alkalmazom.

nem vagyoni kártérítés is. Annak ellenére, hogy a know-how fogalomhasználata már Európában is elterjedt a második világháborút követően, a Ptk. megalkotásakor kívül rekedt a kodifikálandó jogintézmények körén. Megfelelő legitimációs történeti hátteret az 1960-as évek Új gazdasági mechanizmusa és a szellemi javak transzferében rejlő gazdasági élénkítő erő felismerése hozott. Hosszas jogelméleti, szakmai diskurzus eredményeként a know-how – a világon szinte egyedül álló módon – törvénykönyvbeli deklarációjára 1978. március 1. napjával hatályosan került sor. A jogalkotó – bár a törvénytörvényben nem jelent meg a know-how terminus – a know-how fogalmaként a vagyoni értékkel rendelkező, titkos gazdasági, műszaki, szervezési ismeretet és tapasztalatot jelenítette meg. Törvénykönyvbeli szabályozására a Ptk. átfogó módosítását jelentő 1977. évi IV. törvény által került sor. S a történelem ismétli önmagát, a know-how újabb, immár más perspektívába helyező felfogása történetiségében hasonló helyzetben születik. A gazdasági válság és következményei megszüntetésének egyik eszköze újfent a szellemi tulajdonjog, a K+F+I folyamatok felélénkülésében keresendő, s a Ptk. oly mértékű „módosítása” nem oly rég ért véget, amely a Polgári Törvénykönyv rekodifikációja eredményeként az új Polgári Törvénykönyvben, a 2013. évi V. törvényben öltött testet. Az 1959. évi IV. törvény a szellemi alkotások joga körében helyezte el a know-how-t, s a törvényi védelmet kiterjesztette a know-how-ra is annak ellenére, hogy – szerzői, illetve iparjogvédelmi – jogszabályai védelemben/oltalomban nem, mint szellemi alkotás részesült védelemben. A 2013. március 15. napjával hatályba lépő új Polgári Törvénykönyv (2003. évi V. törvény, továbbiakban: új Ptk.) – szakítva a jelenleg hatályos Ptk. felfogásától – a személyiségi jogok védelme körében, az üzleti titokra vonatkozó szakasz helyén belül helyezi el, kiterjesztve az üzleti titok védelmét az – új Ptk. fogalomhasználata alapján – védett ismeretre. Az új Ptk. 2:47. § (2) bekezdés alapján: „Az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása (...), ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra. E védelemre nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez a) jogosulttól független fejlesztéssel vagy b) jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá, (3) bekezdés: Az üzleti titok megsértésére nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki az üzleti titkot vagy a védett ismeretet harmadik személytől kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerezte meg.” Fogalmi jegyeiben az új szabályozás konvergencia a jogalkalmazási gyakorlatban látható, lényegi ismérveket összefogó Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Iparjogvédelmi Szakértői Testülete (továbbiakban: ISZT) által meghatározott fogalommal. Az ISZT a fogalmi ismérveket az alábbiakban ragadta meg: „A know-how

- relatív titkos,
- vagyoni értékkel bír,
- gazdasági, műszaki, szervezési jellegű,

- jogosultja az ismeretet, tapasztalatot kifejlesztő jogalany, illetve az, aki a meglévő korábbi ismeretekből, tapasztalatokból leszűrte (szintetizálta),
- gyakorlati jellegű ismeret, azaz nem valamely jelenség felismerését jelenti, hanem egy olyan – a gyakorlatban alkalmazható – ismeret, tapasztalat, melynek hasznosítása legalább tervbe van véve,
- nem áll más, nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt”.

Míg a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv nem utal a know-how-val szemben támasztott rögzítettség követelményére, addig az új Ptk. kifejezetten rögzíti azt. A rögzítettség kérdése a technológia-transzfer szempontjából bír meghatározó jelentőséggel. Felmerül azonban a kérdés, csak a rögzítést nyert know-how transzferálható, avagy a rögzítetlen know-how is? Szükséges-e a know-how rögzítése ahhoz, hogy transzferálásra kerüljön? Ezek a kérdések azonban visszavezetnek bennünket a know-how fogalmi jegyeinek az értékeléséhez. A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv eltekint a rögzítettség követelményétől. A vonatkozó jogszabályi rendelkezések, illetve az az alapján kifejlődött bírósági jogalkalmazási gyakorlat szerint a know-how apport tárgyát képezi. Míg a korábbi jogszabályi háttér megkövetelte rögzítettségét, a jelenlegi háttér nem tér ki erre a körülményre. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a transzferálhatóság szempontjából különös jelentőséget nyer a know-how tárgyiasult formában való rögzítettsége. Ez egyrésztől körülhatárolja a know-how tartalmi jegyeit, másrésztől esetleges későbbi viták forrására kevésbé adhat okot. A jogelméletben, jogirodalomban egyaránt különbséget tesznek rögzített és nem rögzített know-how között. Még egyetlen kérdést szükséges megválaszolnunk: lehet-e transzfer tárgya a nem rögzített know-how? A jogalkalmazási gyakorlatban sokszor a rögzített know-how transzfer „kísérője” a nem rögzített know-how átadása is, mely tipikusan megnyilvánulhat üzemplátogatásban, betanításban. Mindenesetre a know-how, védett ismeret fogalmi jegyeinek változása vélhetően kihatással lesz a know-how transzfert biztosító szerződések, szerződési leírások és mellékletek tartalmának kialakítására.

A know-how a szabadalmazott találmánytól eltérően nem részesül kizárólagos oltalomban, korlátozottan kizárólagos jellegű védelem illeti meg. Ez azt jelenti, hogy vannak bizonyos magatartások, melyekkel szemben a know-how jogosultja nem hivatkozhat a Ptk-n alapuló védelmére, s nem léphet fel az ilyen magatartást kifejítő harmadik személyekkel szemben. Ezen magatartások körébe tartozik a) a párhuzamos független fejlesztés, b) a mérnöki visszafejtés c) kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen, ellenérték fejében történő szerzés.

A know-how transzfer tárgyának részletesebb kibontását az oltalom iránti „kereslet” területén bekövetkezett paradigmaváltás teszi indokolttá. Bobrovsky Jenő a paradigmaváltást, s a megváltozott gondolkodásmód eredőjét transzparens módon abban látja, hogy „Egy további szempont, hogy a műszaki, funkcionális ismeretek, ezek között a találmányok üzleti titokként, illetve know-how-ként való kezelése egyre gyorsulón haladó technológizált korunkban, mint a nyilvános szabadalommal

és más speciális, nevesített szellemi tulajdonjogokkal szemben a titkosságra épülő antitézis jelenik meg. Ennek következtében nemzetközileg egyre szélesebb körben igénybevett, alternatív és komplementer jellegű, általános szellemi tulajdoni háttérjogintézménnyé vált, egyesek szerint volumenében „a szellemi tulajdon egyik, nem nyilvános, zárt fele” (Bobrovszky 2006, 23. o.).

E paradigmaváltás a know-how/üzleti titok védelem szabadalmi oltalommal szembeni előnyösebb helyzetén is nyugszik. Míg a szabadalmi oltalom ideje a bejelentés napjától számított húsz évig tart, s nem megújítható, addig a know-how közkinccsé nem válásáig részesül védelemben. Ameddig a know-how titokban marad, addig a Polgári Törvénykönyv alapján törvényi védelemben részesül. Ez a piaci szereplők számára kiemelt fontosságú, hisz míg egy gyógyszerkutatás, -fejlesztés felölhet 10-15 évet, addig a szabadalmi oltalom húsz éves védett időszaka csak a fennmaradó 5-10 év tartamára biztosít jogosultjának kizárólagos védelmet, s helyzeti előnyt a gyógyszerforgalmazás piacán. Erre mintegy maga a szabadalmi törvény is utal az 1995. évi XXXIII. törvény 12.§ (2) bekezdésében. Ezek a tényezők mindmind a know-how, a titokban tartása irányába sodorják el a szellemi alkotókat.

3. A technológia-transzfer támogató szerződési konstrukciók mátrixa

A technológia transzfer jogi értékelésének egyik központi kérdése a transzfer szolgáltató jogi eszközök megválasztása, illetve lényegi jellemzője. A technológia transzfer alapvetően a szellemi tulajdon/know-how átruházása, illetve licenciaszerződés útján zajlik. E két transzfer-jellegadó szerződés talaján nőtték ki azon további szerződési konstrukciók, melyek a jogviszonyban résztvevő feleknek a joghatás elérésére irányuló szándéka szerint szelektálódnak. Ilyen további konstrukciók különösen az alábbiak:

- apportot biztosító szerződés,
- franchise szerződés,
- merchandising szerződés,
- egyes külföldi jogokban, illetve a magyar jogelméletben, jogalkalmazási gyakorlatban jelentkező ún. know-how szerződés.

A következőkben e transzfer eszközök lényegi kérdéseinek bemutatására, transzfer jellemzőinek leírására, s a kutatási szerződés kapcsán az új Ptk. által eredményezett paradigma-váltásra helyezem a hangsúlyt.

Az intellektuális alkotótevékenység eredményének transzfere elsődlegesen a hasznosítás/felhasználás engedélyezésére irányuló szerződés, illetve átruházási szerződés keretében realizálódik. E szerződések, külön jogszabályban szabályozott szerződéstípusok közötti választást a felek által elérni kívánt joghatás orientálja. A felhasználás, felhasználási szerződés a szerzői jog terrénuma, a szerzőt megillető vagyoni jog körében a szerzőt illeti meg szerzői műve felhasználásának, valamint a

felhasználás engedélyezésének joga. A szellemi tulajdon hasznosítása, a hasznosítás engedélyezésének licenciaszerződés keretében történő gyakorlása az iparjogvédelem terén.

A licenciaszerződés egyes szabályai a Polgári Törvénykönyvön kívüli jogszabályi környezetben nyernek tételes szabályozást, ekként a licenciaszerződés a Polgári Törvénykönyvön kívüli egyéb jogszabályban szereplő nevesített, szabályozott szerződések körébe tartozik. A licenciaszerződés lényege szerint a szellemi tulajdon jogosultja engedélyt ad a licencia vevő számára a szellemi tulajdon hasznosítására. A licenciaszerződési tartalmakat a felek konszenzusa alakítja a jogszabályi rendelkezések figyelembe vétele mellett, felek általi szabályozási hiátus esetén a külön jogszabályi rendelkezések, illetve a know-how licenciaszerződés jogszabályi szabályozottsága hiányában az analógia, mint speciális jogtechnikai eszköz alkalmazására kerülhet sor.

A Polgári Törvénykönyv rekodifikációja során felmerült a licenciaszerződés magánjogi kódexben történő kodifikálásának igénye, ezt azonban absztrahálhatóságának hiányában a Kodifikációs Főbizottság nem támogatta. A licenciaszerződés önálló szerződéstípusként történő alkalmazhatósága mellett, azt támogatandóan Faludi Gábor készített egy tanulmányt, melyet a jogász közönség számára egyaránt disszeminált. Faludi licencia szerződés fogalma az alábbiak szerint jelentkezett (Faludi 2008, 13. o.):

(1) Licencia szerződés alapján törvényben és az Európai Közösség rendeleteiben meghatározott, szellemi alkotáshoz, teljesítményhez, árujelzőhöz fűződő, kizárólagos vagyoni jogok jogosultja (engedélyező) más személynek (engedélyes) engedélyt (licencet) ad olyan cselekmény végzésére (hasznosítás), amelyre a kizárólagos joga kiterjed. Az engedélyes az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási jogot szerez, és ennek fejében köteles díjat fizetni.

(2) Know-how licencia szerződés alapján az engedélyező köteles a gyakorlati ismeretet azonosíthatóan rögzítő hordozó átadására is.

(3) Licencia szerződés a kereskedelmi név használatának engedélyezése, az egyéb, törvényben meghatározott, nem dolgon fennálló kizárólagos vagyoni jog jogosultja, mint engedélyező által adott hasznosítási engedély, valamint a személyhez fűződő jog gyakorlása körében a hozzájárulás megadása is, ha az az (1) bekezdés szerinti követelményeknek megfelel,

(4) Licencia szerződés az a szerződés is, amely alapján az engedélyes más személynek alhasznosítást enged, vagy a hasznosítás jogát egészben vagy részben átruházza.

(5) A jelen fejezetben hasznosításon a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében az engedélyező hozzájárulásával tanúsított magatartást, a szerzői jogi törvény által védett művek és teljesítmények esetében felhasználást, a vállalat- és árujelzők (kereskedelmi név, védjegy) esetében használatot kell érteni.

Ez a licencia szerződés fogalom túlterjeszkedik a jogelmélet, illetve meghatározó jogalkalmazási gyakorlat licencia szerződés fogalmán, s a német jogelméleti felfogáshoz hasonlóan (Götting 1995) és előremutatóan a személyhez fűződő jogok vagyoni értéke hasznosítására irányuló szerződést is e körbe sorolja. A jogelméletben sokszor épp ez utóbbi szerződés rendszertani elhelyezése okoz problémát. Vannak olyan álláspontok, melyek az ún. merchandising szerződést a Polgári Törvénykönyv által nem szabályozott önálló szerződéstípusnak tekintik. Ez az álláspont azonban eltekint attól, hogy a jogi értelemben felfogott merchandising³ lényegét tekintve nem más, mint abszolút szerkezetű, kizárólagos védelemmel rendelkező jog licenciaszerződés keretében történő hasznosítása. A merchandising abszolút szerkezetű jogviszonyon alapuló, abból „származtatott” vagyoni értékű, másodlagos jogosultság. Merchandising szerződés keretében különösen a védjegy, személyhez fűződő jogok, szerzői jogi alkotásrészek, mint abszolút szerkezetű jogviszonyból eredő hasznosítás jogának harmadik személy részére történő engedélyezésére kerül sor. A szellemi alkotások körébe tartozó védjegy és szerzői műhöz kapcsolódó vagyoni értékű jogosultságok hasznosítása, illetve felhasználása engedélyezésére védjegy licencia szerződés, illetve felhasználási szerződés keretében kerül sor. Merchandising szerződés szempontjából speciális jogi helyzettel a személyhez fűződő jogok hasznosítása bír, hiszen az uralkodó jogelméleti, és jogalkalmazási gyakorlati felfogás nem támogatja a személyhez fűződő jogok vagyoni értékűségének elismerését.

Kezdetben a jogalkalmazási gyakorlat alakította ki, majd gyakorisága okán a jogelméletben is jelentkezett a know-how transzferét biztosító szerződések általános, illetve egyes fajtái speciális elnevezéseként a know-how szerződés, mint önálló szerződéstípus megjelenése. A polgári jog kötelmi általános részi szabályainak egyik „alaptétele”, hogy a szerződéseket nem elnevezésük, hanem tényleges tartalmuk alapján értelmezzük, s ennek megfelelően lehet állást foglalni az egyes szerződéstípusok körében történő elhelyezéséről. Sem a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv, sem az új Ptk., sem más jogszabály nem tartalmaz rendelkezést az ún. know-how szerződésre. A nevesített polgári jogi szerződések körébe nem sorolható. Mielőtt azonban a szerződési csoportok körében történő elhelyezése kérdésében állást foglalnánk, érdemes megvizsgálni annak egyes szerződési elemeit, tartalmát, s láthatóvá tenni, bír-e olyan jellemző jegyekkel, melyek más szerződéstípusoktól való megkülönböztettségét támasztják alá. A jogelméletben a know-how szerződés leírására tett kísérletek – lényegét tekintve – a know-how licenciaszerződési analógia alkalmazását támasztják alá. A megjelölések szerint know-how szerződés alapján a know-how jogosultja – akár elsődleges, akár másodlagos jogosultja – enge-

³ A Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület 1995-ben Montreálban megtartott konferenciáján kidolgozott fogalom-meghatározás alapján „A merchandising szimbólumok, védjegyek, szerzői jogi alkotások részei, valódi vagy képzeletbeli személyek külső megjelenésének felhasználását jelenti abból a célból, hogy az áruk értékesítését, szolgáltatások nyújtását ösztönözzék, feltételezve, hogy a kérdéses jelzéseket nem eredeti funkcióiknak megfelelően, mint a meghatározott áruk és szolgáltatások megjelölésére alkalmas árjelzőként, hanem más áruk és szolgáltatások értékesítésére használják fel a kérdéses figurák általános ismertsége, vonzereje alapján.”

délyt ad a know-how felek által meghatározott territóriumon, körben és módon történő hasznosítására. Ez az önálló szerződéstípusi jellemzővel még nem rendelkező licenciaszerződés lényege. A jogalkalmazási gyakorlatban a know-how szerződés fogalma a know-how licencián túlmenően sokszor know-how átruházását jelenti. Ha a jogalkalmazási gyakorlatban, jogelméletben jelentkező know-how szerződés önálló szerződéstípussá történő emelését tekintjük látható, hogy nem rendelkezik olyan tipikus jellemzőkkel, melyek más szerződés(típustól) való megkülönböztethetőségét eredményezné.

Annak ellenére, hogy a licenciaszerződés önálló szerződéstípusként való fel fogását a Kodifikációs Főbizottság, s ekként a Kormány elé terjesztett Javaslat sem támogatta, a Javaslat nyomán született T/7971-es törvényjavaslat, illetve az új Ptk. által önálló szerződéstípusként szabályozott franchise (jogbérleti) szerződés „fogalmi elemeként” jelentkezik. Az új Ptk. rendelkezése szerint: „Jogbérleti szerződés alapján a jogbérletbe adó szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakkhoz, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakkal, illetve védett ismeretnek a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles” (új Ptk. 6:376.§ (1) bekezdés). E fogalom-meghatározás alapján a franchise szerződés lényegét tekintve szerzői, illetve iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi tulajdon hasznosításának engedélyezésére irányuló szerződés, a szerzői, illetve iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi tulajdonra fennálló licenciaszerződés. A franchise szerződés lényegi jellemzőit tekintve nem más, mint know-how, illetve védjegy licenciaszerződés. Az új Polgári Törvénykönyvben olyan, az 1959. évi IV. törvény által nem szabályozott szerződés került önálló szerződéstípusként elismerésre, mely lényegét tekintve egy, az új Ptk. által önálló szerződéstípusként el nem ismert szerződés „altípusaként” lenne nevesíthető.

A szellemi tulajdonjogot, a szellemi transzfert érintő szerződési konstrukciók kapcsán igaznak tűnő mondás szerint „minden út a licenciaszerződéshez vezet”. Ez a fentiek szerint jól látható mind a merchandising, mind a franchise szerződés vonatkozásában. Ez a hatás mutatkozik meg az apportot biztosító szerződések kapcsán is, igaz nem kizárólagosan. A szellemi tulajdonjogra, illetve a know-how-ra irányuló apport szerződés nem önálló szerződéstípus, nem rendelkezik olyan ismérvekkel, melyek más szerződéstípusoktól való elhatárolását eredményeznék. A kapcsolódó jogszabályi háttér nem rendelkezik az apport rendelkezésre bocsátását eredményező szerződés szerződéstípusáról, lényegét tekintve a tagok – elsősorban – üzleti döntése határozza meg, hogy licenciaszerződés, avagy átruházási szerződés keretében kerül sor az apport biztosításáról. Így – bizonyos esetekben – az apport szerződés mögött is licenciaszerződés bújjik meg.

A technológia-transzfert támogató szerződések másik nagy szeletét az átruházási szerződések nyújtják. Míg licenciaszerződés során a licenciaadó a hasznosítá-

si jog licenciavevő általi gyakorlására ad engedélyt, addig átruházás esetén az oltalom/know-how jogosultja magát a szabadalomhoz/know-how-hoz kapcsolódó vagyoni értékű jogot ruházza át akként, hogy ez magában foglalja a hasznosítás engedélyezésére irányuló jog átengedését is. Átruházás esetén lényegét tekintve az új jogosult az átruházó helyébe lép. A Ptk. kifejezetten a jogátruházásra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket nem tartalmaz, a jogalkalmazási gyakorlat alakította ki annak szabályait analógia útján. Az új Ptk. már kitér a jogátruházásra, s a meghonosított gyakorlat szerint az engedményezésre vonatkozó szabályokat rendeli megfelelően alkalmazni.

4. Kutatási szerződés

A szellemi tulajdon keletkezését, illetve „transzferét” a gyakorlatban számos alkalommal kutatási szerződés kíséri. Miként értelmezhető e kutatási szerződés? Szellemi tulajdon transzfert biztosító szerződésként, avagy más módon „közvetíti” az alkotómunka eredményeként létrejövő szellemi terméket? A kutatási szerződés jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv, illetve új Ptk. felfogása szerint egyaránt a vállalkozási szerződéstípus nevesített szerződéstípusa. A vállalkozási szerződés az ún. eredménykötelmek alaptípusa, a vállalkozó valamely munkával elérhető eredményre vállal kötelezettséget, s a megrendelő az eredmény elérése esetén köteles a vállalkozási díj megfizetésére. A kutatási szerződés ezen eredménykötelmek köréből kiemelkedve nélküli jellegadó körülményként ez utóbbi feltételt. A kutatási szerződés létrejöttéhez a kötelmi jog általános szabályai szerinti lényeges körülményeken (felek, szolgáltatás/ellenszolgáltatás, s minden olyan körülmény megjelölése, melyet bármelyik fél lényeges elemnek tekint) túlmenően a kutatómunka eredményeként létrejövő szellemi alkotás feletti rendelkezésre irányadó állásfoglalást is tartalmazni kell. Ha a szerződés ezen lényeges tartalmi elemeket nem tartalmazza, úgy az a kutatási szerződés létre nem jöttét eredményezi. A Ptk. 412. § (3) bekezdés alapján „A szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében a) ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti, a vállalkozó a szellemi alkotást csak saját belső tevékenységéhez használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik, b) ha a megrendelő a rendelkezés jogát nem köti ki, a szellemi alkotást csak saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.”

Ezen rendelkezések diszpozitív rendelkezések, a felek egyező akarattal a Ptk-ban foglalt rendelkezésektől eltérhetnek. A diszpozitivitás szempontjából hangsúlyt az egyező akarat nyer, diszzenzus esetén a jogszabályi rendelkezések nyernek alkalmazást.

Az új Ptk. felfogása eltér a Ptk. felfogásától. Ez az eltérő jelleg már a kodifikációs folyamat során megjelent. Az új Ptk. – tekintettel arra, hogy nem kívánt állást foglalni az intellektuális alkotások jogi szabályozását jelentő jogterület terminus technicus kérdéskörében – külön rendelkezik a kutatási szerződés alapján létrejövő szerzői jogi védelem, illetve iparjogvédelmi oltalom körébe eső szellemi alkotások, valamint az üzleti titok jogosultjának személyéről. Az új Ptk. alapján: 6:253.§ [Kutatási szerződés].

(3) Ha az eredmény szerzői jogi védelemben részesül vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető, a kutató a védelemből eredő vagyoni jogokat köteles a megrendelőre átruházni. Ha a vagyoni jog átruházását jogszabály kizárja, a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles.

(5) A szerződéssel összefüggő üzleti titok jogosultja a megrendelő. A kutatómunka alapján elkészített szellemi alkotás nyilvánosságra hozatalához a megrendelő előzetes hozzájárulása szükséges.

E szakaszhelyektől – az új Ptk. ugyancsak alapvetően diszpozitív felfogása eredményeként – a felek egyező akaráttal eltérhetnek. A szellemi tulajdon jog területére eső szerződéskötési folyamatok – a szerződés tárgyának Polgári Törvénykönyvbeli szabályozáson is túlmutató speciális jellege okán – pregnáns része a tárgyat képező szellemi tulajdon feletti rendelkezési jog kérdéskörében való állásfoglalás. Különösen igaz ez azon kutatási szerződésekre, ahol a szerződés kutatómunkával elérhető eredmény megvalósítására, létrejöttére, mint joghatás elérésére irányul. A jelenleg hatályos Ptk. szövegbeli felfogása mintegy megkívánta, hogy a felek a közöttük létrejövő kutatási szerződésben a szellemi tulajdon feletti rendelkezési jogra kiterjedő megállapodást kössenek.

Ha összevetjük a két Ptk. kapcsolódó rendelkezéseit az alábbi következtetések vonhatóak le:

1. A Ptk. „rendelkezés joga” terminussal, míg az új Ptk. a „vagyoni jogok átruházása” terminussal él. Az első megfogalmazáshoz képest az új Ptk. fogalomhasználata a kutatási szerződés jogátruházási szerződési elemekkel való megjelenítését tükrözi: a kutatási szerződés során létrejött iparjogvédelmi oltalom körébe tartozó alkotás, így az oltalomból eredő személyhez fűződő és vagyoni jogok a vállalkozót illetik meg, ugyanakkor az új Ptk. alapján a vagyoni jogokat a megrendelőre átruházni köteles. Ez a megfogalmazás azt sugallja, hogy a személyhez fűződő jogok mellett – különös tekintettel azok átruházhatósága körében tapasztalható érzékenységre – a létrejövő intellektuális alkotás is a vállalkozót illeti meg. A hangsúly e felfogás kapcsán a jogalkotói szándékon, s a jogalkalmazási gyakorlaton van. Ez utóbbin különösképp azért, mert a jogalkalmazási gyakorlatot orientáló bírósági jogalkalmazási gyakorlatnak egyrészt a hatályba lépő megváltozott rendelkezések okán, másrészt azért nem lehetünk használóivai, mert a szellemi tulajdonjogi kérdések – különös tekintettel a kutatási szerződésekre – tipikusan a bíróság látókörén kívül maradnak.

2. Az 1. pontban körülírt szabályozás indoka – a kapcsolódó indokolások által megjelenítetten – az volt, hogy alapvetően a megrendelő vállalja a kutatás pénzügyi kockázatát.
3. A Ptk. – az egységes terminológia okán – a szellemi alkotás feletti rendelkezési jog tekintetében egységes állásfoglalást tartalmazott mind a szerzői jogi védelem, mind az iparjogvédelmi oltalom, a Ptk. rendelkezései okán a külön törvényi védelem, illetve oltalom alatt nem álló szellemi alkotás, a know-how vonatkozásában. Az új Ptk. a jogterületi fogalmi egység hiánya okán külön kitér a szerzői jogi védelem, iparjogvédelmi oltalom, illetve az üzleti titok körére.

Az egyes szellemi tulajdoni jogtárgyakat tekintve:

- a) A kutatómunka eredményeként létrejövő szerzői mű kapcsán a Szerzői jogi törvény főszabálya értelmében a kapcsolódó vagyoni jogok nem ruházhatóak át. Erre figyelemmel az új Ptk. alapján „a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles” (új Ptk. 6:253.§ (3) bekezdés).
- b) A know-how a tanulmány megírásakor hatályos Polgári Törvénykönyv alapján a know-how törvényi – értve alatta a Polgári Törvénykönyvet - védelemben részesülő olyan szellemi alkotás, amelyről külön jogszabály nem rendelkezik. E rendelkezésnek megfelelően a Ptk. a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok c. alatt tartalmazza. E jogszabályi deklaráció alapján a know-how a személyi viszonyok körébe tartozó jogintézmény, azonban nem személyhez fűződő jog, önálló törvényi védelem alatt álló szellemi alkotás. Az új Ptk. a know-how-t védett ismeret terminussal szerepeltetve az üzleti titokkal azonos védelem alá vonja, s szerkesztési megoldását tekintve a személyiségi jogok, az üzleti titokvédelem szabályai körében helyezi el. Jelenleg még nem áll rendelkezésünkre az új Ptk. indokolása, illetve egyes kapcsolódó kommentárok sem jelentek meg, így még nem egyértelmű, hogy a jogalkotói szándék milyen tartalmat szán a know-how-nak. Az üzleti titok körébe eső egyik speciális üzleti titokfajta, avagy önállósult személyiségi jogi jogintézmény? Az új Ptk. kutatási szerződéshez kapcsolódó – fentebb már idézett – szakaszszövege az előbbi felfogást támogatja, s szövegszerűen a szerződéssel összefüggő üzleti titok jogosultjává a megrendelőt teszi. Ez a megfogalmazás azonban többes üzleti titkot tesz/tehet láthatóvá. a. üzleti titoknak minősülhetnek olyan tények, adatok, információk, melyek a kutatási szerződés teljesítésével összefüggésben jutnak a másik fél tudomására. b. mindemellett a szerződés teljesítése során, a szerződéssel elérni kívánt joghatás eredményeként keletkezhetnek olyan gazdasági, szervezési, műszaki megoldások, melyek aa. vagy nem érik el az iparjogvédelmi oltalomban való részesíthetőségé szintjét ab. vagy elérik azt, de az oltalom negligálása mellett a megrendelőnek érdeke fű-

zódik a megoldás titokban tartásához ac. egyáltalán nem éri el az oltalmazhatóság szintjét, ugyanakkor titkos, s hasznosítása vagyoni értékkel bír. Az új Ptk. helyen nem az általa jogelméletbe, illetve jogalkalmazási gyakorlata bevezetni kívánt, eddig terminus technicusként nem jelentkezett védett ismeret elnevezést alkalmazza. A védett ismeret terminus negligálása a kutatási szerződés e konkrét szakaszhelye vonatkozásában felveti, hogy – az általam a) és b) megoldásként megjelölt – a szerződéssel összefüggő mely üzleti titokra utal. A Ptk. megfogalmazásából ez elsősorban az a) felfogásban megjelenő üzleti titokra utal, a terminus technicus hiátusa nem indokolja a védett ismeretre való alkalmazhatóságát.

5. Záró gondolatok

A jogalkalmazók számára sokszor úgy tűnik, hogy a felek szándékához igazodik minden vonatkozásban a szerződés tartalma, ez korántsem felel meg a tényleges jogi valóságnak. A polgári jog általános kötelmi szabálya szerint bár a feleket megilleti a szerződési típuszabadságnak megfelelően a választás joga az általuk megkötni kívánt szerződés típusa kapcsán, a felek amennyiben szabadalmi licencszerződést kívánnak kötni, úgy annak lényegi ismérvei meg kell, hogy feleljenek a szabadalmi törvény licencszerződés kapcsán megfogalmazott kívánalmainak. Know-how tárgyában kötött licencszerződés analóg szabályozásként ugyanezen körülményeknek kell, hogy megfeleljen. A szerződési típuszabadság mindemellett biztosított a feleknek, szabadon dönthetnek az általuk megkötni kívánt szerződés típusáról, s így a szerződés által elérni kívánt joghatás függvényében alakul a megkötött szerződés tartalma. Az egyes szerződési konstrukciók kapcsán a jogelmélet azonban láttatni engedi, hogy valójában két szerződés keretében zajlik a tudástranszfer: az átruházási, illetve a licencszerződés keretében.

Felhasznált irodalom

- Bobrovsky J. (2006): Rejtélyek és fortélyok – Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. javaslat kapcsán. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 4, pp. 22-38.
- Faludi G. (2008): A licencia szerződés. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2, pp. 12-23.
- Götting, H. P. (1995): *Persönlichkeitsrechte als Vermögensrechte*. Mohr Siebeck, Tübingen.